

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדריראשון, ה'תשי"ט.

בלתי מוגה

א. התחלת פרשתנו היא: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", "ואלה מוסיף על הראשונים"¹, היינו, שהמשפטים שבפרשתנו שייכים לעשרת־הדברות ("הראשונים") ומוסיפים עליהם.

וכשם שמצינו שישנם "משפטים" הבאים בהוספה לאחרי עשה"ד, כמו"כ ישנם "משפטים" הבאים קודם עשה"ד, כמ"ש בפרשה שלפנ"ז² "ושפטו את העם בכל עת", דקאי על המשפטים שהיו קודם מתן־תורה³, וענינם הי' הכנה למ"ת, שהרי פסוק זה נאמר ע"י יתרו, ואיתא בזהר⁴ שדיבורו והודאתו של יתרו היו הכנה למתן־תורה.

ונמצא, שב' סוגי המשפטים, הן המשפטים דפ' יתרו והן המשפטים דפ' משפטים, יש להם שייכות למתן־תורה, אלא שהחילוק ביניהם הוא, שהמשפטים דפ' יתרו באים קודם ובתור הכנה למ"ת, והמשפטים דפ' משפטים באים לאחרי ובהוספה למ"ת.

וכדאיתא במדרש⁵: "משל למטרונה שהיתה מהלכת, הזין מכאן והזין מכאן והיא באמצע, כך התורה דינין מלפני' ודינין מאחרי' והיא באמצע".

ב. ויש לבאר השייכות דמשפטים למ"ת, שלכן צריכים להיות הן לפני מ"ת והן אחרי מ"ת:

משפטים — הם ענינים המחוייבים ע"פ השכל. וכידוע⁶ בענין ג' החלוקות דחוקים עדות ומשפטים, שחוקים הם מצוות שאין להם מקום בשכל כלל, ואדרבה, השכל מקשה קושיות עליהם; עדות הם מצוות שיש להם מקום בשכל, אבל השכל מצ"ע אינו מחייבם, והיינו, שלאחרי שהתורה ציוותה על מצוות אלו, אפשר להסבירם גם בשכל; ומשפטים הם מצוות שהשכל עצמו מחייבם, גם לולי ציווי התורה, וע"ד מארז"ל⁷ "אלמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה".

(1) שמו"ר פ"ל, ג. מכילתא ופרש"י עה"פ. ועוד.

(2) יתרו יח, כב. וראה שמו"ר שם.

(3) ראה רשב"ם שם, יג.

(4) ח"ב סז, ב. סח, א. נת' בסה"מ תש"ט

(5) עירובין ק, סע"ב.

(6) ראה רמב"ן ואתחנן ו, כ. הנסמן בתו"מ

סה"מ תמוז ס"ע יג.

(7) עירובין ק, סע"ב.

ואילו הענין דמתן-תורה — הרי ידוע מ"ש במדרש⁸ "משל .. למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", כשביקש ליתן התורה ביטל גזירה ראשונה". וכידוע⁹ במעלת המצוות שניתנו במ"ת על מעלת המצוות שקיימו האבות — שהאבות הגיעו רק עד שורש הנבראים, ואילו במ"ת נעשה החיבור ד"ארץ" ו"שמים", ע"י המשכת בחי' שלמעלה משניהם, דהיינו שהיא למעלה מההגבלות דמעלה ומטה, ולכן בכחה לחבר שניהם (וכידוע¹⁰ שבכדי לחבר ב' הפכים צריכים להיות למעלה משניהם).

ונמצא, שריחוק הערך בין משפטים ומ"ת הוא ריחוק גדול ביותר: מ"ת הוא ענין שלמעלה גם מבחי' "שמים" (מעלה), ואילו הענין דמשפטים הוא בסוג שכל אנושי, ולא רק שיש להם מקום בשכל (כמו עדות), אלא יתירה מזו — שהשכל מחייבם.

ומבלי הבט על גודל ריחוק הערך ביניהם — הרי שני ענינים אלו קשורים זה לזה, ועד שהמשפטים הם הכנה למ"ת וגם הוספה למ"ת.

ג. וביאור הענין וההוראה בעבודת האדם:

כאשר מתבוננים במעלת הענין דמ"ת, שהוא ענין נעלה ביותר, עד כדי כך שאפילו האבות לא הי' בכחם להגיע לענין זה בכח עצמם, ומכ"ש אנשים כערכנו — עלול אדם לחשוב לעצמו: כיון שריחוק הערך הוא גדול כל כך — יכולים לשכב לישון ולא לעשות דבר, ולהמתין עד שהקב"ה ימשיך את האור שמלמעלה!

ועל כך היא ההוראה: הן אמת שמ"ת הוא ענין נעלה ביותר, שהנבראים אינם יכולים להגיע אליו, אלא ניתן בדרך מתנה מלמעלה, אבל אעפ"כ, אימתי נותנים מתנה זו — דוקא לאחרי שישנה יגיעה ועבודה במדריגה השייכת לאדם, שזהו"ע "ושפטו את העם בכל עת", שהם המשפטים שלפני מ"ת, ואז נותנים מלמעלה את הענין דמ"ת, אור שלמעלה מהשתלשלות.

ועד"ז בנוגע לענין המשפטים שלאחרי מ"ת:

יכולים לחשוב, שכיון שמ"ת הוא אור נעלה ביותר, הרי אין לו

(8) ראה שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר"ר תשי"ז ס"ח (תור"מ חי"ט ע' 85). וש"נ.
(10) ראה תניא אגה"ק סי"ב. ובכ"מ.
(11)

(8) שמו"ר פ"ב, ג.
(9) תהלים קטו, טז.

שייכות לעולם כלל. ועל כך באה ההוראה — שלאחרי הגילויים הנעלים ביותר, יש להוריד ולהמשיך אותם בפנימיות ב"משפטים", בטעם ודעת, בשכל דנפש האלקית, ועד לשכל דנפש השכלית, ועל ידו — לחדור ולהשפיע גם על הנפש הבהמית.

אלא שאעפ"כ יש לזכור, שגם לאחר שממשיכים ענינים אלו בשכל, צריך להיות נרגש בהם שבעיקרם וביסודם הם ענינים שלמעלה מטו"ד. וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בכו"כ מאמר¹², שיש לקיים גם את המשפטים בחיות של קבלת-עול כמו החוקים, כיון שבאמת גם המשפטים הם ענינים שלמעלה מהשתלשלות, אלא, שכיון שהתכלית היא המשכת המקיף בפנימי, נמשכים הם גם בטו"ד, אבל בעיקרם הם למעלה מטו"ד.

וזהו דיוק הלשון "ואלה מוסיף על הראשונים": המשפטים אינם ענין נפרד ח"ו, אלא הם הוספה ובהמשך לעשה"ד, ולכן גם בהם צ"ל נרגש הענין דמ"ת שלמעלה מהשתלשלות.

ד. האמור לעיל שכל הענינים הנעלים תכליתם היא שימושכו ב"משפטים", בענינים של טעם ודעת, ועד לענינים תחתונים ביותר — מבואר גם במדרש על הפסוק "ואלה המשפטים גו'", וז"ל¹³:

"זש"ה¹⁴ מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה .. אם משים אדם עצמו כתרומה הזו שמושלכת בזויות הבית ואומר מה לי בטורח הצבור, מה לי בדיניהם, מה לי לשמוע קולם, שלום עליך נפשי, הרי זה מחריב את העולם, הוי ואיש תרומות יהרסנה".

כלומר: כאשר ההנהגה היא באופן של תרומה, שמונחת בקרן זוית, להיותה "קודש", ולכן יראה היא להתערב בחולין כדי שלא תטמא ח"ו, וכמו"כ עומד הוא בקרן זוית וצווח "אל תגש בי כי קדשתך", "כי קדשתי וטהרתי יותר ממך"¹⁵, ולכן אני ירא מלהתקרב ("צורירן זיך") לזולתי — הנה עז"נ "ואיש תרומות יהרסנה", כיון שאין זו הכוונה, אלא הכוונה היא להמשיך את הענינים הנעלים ביותר למטה דוקא ובפנימיות דוקא.

וזהו הטעם שמצינו בהנהגת רבותינו נשיאינו, ובפרט כ"ק מו"ח

(13) תנחומא פרשתנו ב. וראה גם שמו"ר פ"ל, יג.

(14) משלי כט, ד.

(15) ישע"י סה, ה ובפרש"י.

(12) ד"ה למען דעת תר"צ פ"ה (סה"מ קונטרסים ח"א פד, א). ד"ה הוי' לי בעזרי תרצ"א (תרפ"ז) פ"ג (שם קפ, סע"א. תרפ"ז ע' (רג). סה"מ אידיש ע' 46. ועוד.

אדמו"ר, שהיו שולחים שלוחים שיפעלו גם עם אנשים פשוטים ובענינים נמוכים — שענין זה הוא טובה לא רק עבור הזולת, אלא גם עבור השלוחים עצמם¹⁶ — כיון שהכוונה היא להמשיך את הענינים הנעלים למטה דוקא.

וזהו גם תוכן הענין ד"ואלה מוסיף על הראשונים" — שכדי שיהיו ה"ראשונים" כדבעי, צריכה להיות ההוספה ד"משפטים", שהו"ע ההמשכה למטה, ולא עוד אלא שהוספה זו היא הנותנת קיום בה"ראשונים", ואילו כאשר חסרה ההוספה ד"משפטים", אזי נחסר גם בה"ראשונים", כי, כל הענינים שנותנים מלמעלה הם רק בשביל התכלית דדירה בתחתונים, ולכן, כאשר חסרה התכלית דדירה בתחתונים, אזי אפשר שיחסר גם בשאר הענינים.

וזהו גם המשך דברי המדרש שם: "מעשה ברבי אסי כשהי' מסתלק מן העולם נכנס בן אחותו אצלו, מצאו בוכה, א"ל רבי מפני מה אתה בוכה, יש תורה שלא למדת ולימדת, הרי תלמידיך יושבים לפניך, יש גמילות חסדים שלא עשית, ועל כל מדות שהיו בך היית מתרחק מן הדינין ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי ציבור (והיינו שאמר לו ענין זה בתור שבח), א"ל, בני, עלי' אני בוכה, שמא אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל, הוי ואיש תרומות יהרסנה". והיינו, שאין מספיק לימוד התורה והעסק בגמ"ח כאיש פרטי, אלא יש צורך בהתעסקות בטובת הזולת בתור פרנס ציבור, היינו, שמוסר עצמו לגמרי כדי לפעול עם הזולת.

ועז"נ "מלך במשפט יעמיד ארץ", היינו, שהעוסק בצרכי ציבור הוא המעמיד ומקיים את הארץ; משא"כ כאשר הנהגתו היא באופן ד"איש תרומות", "כתרומה הזו שמושלכת בזויות הבית", הרי אף שעוסק בגמ"ח בתור איש פרטי, מ"מ "יהרסנה", כי עי"ז חסרים בהעולם כמה ענינים, וכיון שהי' ביכלתו לתקנם ולא תיקנם, נחשב לו כאילו הרס אותם.

ה. אמנם, היצר הרע הוא ערמומי ("אָ קלוגינקער"), ולכן בא וטוען, שאמנם כל האמור אמת הוא, אבל לא אליו הכוונה ("ניט אים מיינט מען דאָס")... לכל אחד יש ענינו הפרטי, והענין הפרטי שלו הוא להיות "איש תרומות", והראי' לדבר — שאין לו חוש בהפעולה עם הזולת!...

והיצר הרע אינו מסתפק בכך — בידעו שהאדם יכול לענות לו שהרגשתו שאין לו חוש כו' היא מצד "השוחד יעוור"¹⁷, שהאדם הוא

(17) פרשתנו כג, ח.

(16) ראה גם לעיל ע' 46. וש"נ.

משוחד בנוגע לעצמו ולכן באפשרותו לרמות את עצמו — ולכן עולה בדעתו של היצר הרע "המצאה" נוספת, וטוען, שגם כשמתדבר עם אנשים אחרים שאין להם פניות לגביו, טוענים גם הם שאין לו חוש בפעולה עם הזולת... וכאמור, אמת הדבר שהעבודה ד"מלך במשפט" היא נעלית ביותר, אבל הוא — אין לו חוש בכך, ולא זהו ענינו, ומביאים כו"כ ראיות שאם יעסוק בענינים נעלים יצליח, ולכן — טוענים הם — אינו צריך לעסוק בענין המשפטים.

והמענה לזה:

לכל לראש — אין זו עדיין ראי' שזוהי טענה צודקת; יתכן שכל הטענות הן מתחבולות היצר, ולאמיתו של דבר יש לו שייכות לענין המשפטים.

ויתירה מזו: אפילו לו יהי כדבריו, הנה כאשר אומרים לו שעליו לעסוק בענין זה, הרי זו ראי' מוכחת שעבודה זו שייכת לשורש נשמתו. אלא מאי, מצד כל הענינים נראה הדבר באופן אחר — הרי הכל יודעים שישנו ענין הגלגולים, וא"כ, גם אם מצד מצבו בגלגול זה אינו צריך לעסוק בענין זה, הרי אינו יכול לדעת ענין ומצב נשמתו מצד הגלגול הקודם.

ולהעיר, שגם ענין זה מרומז בפסוק "ואלה המשפטים גו'", שהרי ענין הגלגולים מבואר בוהר¹⁸ על פסוק זה.

ו. דוגמא לדבר מצינו בספר מעשה אורג על מסכת פאה¹⁹, שמבאר דיוק הלשון "דין אמת לאמיתו"²⁰ — דלכאורה מהו החילוק בין "אמת" סתם ל"אמת לאמיתו" — ע"פ מעשה ידוע מהבעש"ט²¹:

מעשה באדם שהפקיד ממון אצל חבירו, ומת הנפקד. כשבא המפקיד אל היורשים ותבע את פקדונו, טענו היורשים "שלא פקדנו אבא"²², דהיינו שאביהם לא אמר להם דבר על הפקדון, ונשבעו על כך. ומכיון שלא היו עדים למעשה, פטרם בית-דין כדין התורה²³.

אמנם, הכל ידוע שהאמת היא כדברי המפקיד, כי המפקיד הי' ידוע כאיש אמת, וכן הי' ידוע שלא הי' להנפקד סכום כה גדול.

פרשתנו, ובהערות שם.

(18) ח"ב צד, א ואילך.

(22) לשון חז"ל — ב"מ כ, סע"ב. וש"נ.

(19) בסופה.

(23) ראה רמב"ם הל' שאלה ופקדון פ"ו

(20) משנה פאה שם.

(21) ראה גם ס' בעש"ט עה"ת ריש ה"ד. טוש"ע חו"מ סרצ"ז.

באו איפוא אל הבעש"ט ושאלוהו: כיון שהדיין פסק כדין התורה, שהיא תורת אמת, ובפרט ש"אלקים נצב בעדת אל"²⁴, דהיינו שהקב"ה עצמו פוסק פסק-דין זה²⁵, הרי זה בודאי פסק-דין אמת; אבל איך מתאים הדבר עם המציאות? ...!

והשיב להם הבעש"ט: בגלגול הקודם הי' המפקיד חייב סכום זה להנפקד או ליורשי הנפקד. ונמצא שהב"ד פסק דין אמת, שהרי כן הוא האמת, שממון זה שייך ליורשי הנפקד.

ובזה מבאר דיוק הלשון "דין אמת לאמיתו" — שגם כאשר מצד עניני העולם הזה אין מוכרח שדיני התורה יהיו אמת, מ"מ, הרי הם אמת לאמיתו מצד כו"כ ענינים שאינם מושגים בעולם הזה.

וכשם שישנו ענין זה בגשמיות, שיכולה להיות מציאות שהאדם יודע בעצמו בוודאות, מבלי לרמות את עצמו, שאינו חייב ממון לחבירו, ואעפ"כ האמת לאמיתו היא שהוא חייב לו — כמו"כ יכול להיות כן ברוחניות הענינים, שבאמת לאמיתו, מצד הגלגול הקודם, או מצד סיבות אחרות הקשורות עם שורש נשמתם, חייב הוא לזולתו חוב ברוחניות, ולכן שולחים אותו לשלם חוב זה.

* * *

ז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויראו את אלקי ישראל גוי.

* * *

ח. "משנכנס אדר מרבין בשמחה"²⁶.

בגמרא²⁷ יש פלוגתא איזה חודש אדר הוא העיקר, וההלכה היא שהעיקר הוא "אדר הסמוך לניסן", אדר שני. אבל אעפ"כ, הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"²⁸, כך, שגם הדעה שהעיקר הוא "אדר הסמוך לשבט", אדר ראשון, היא דעה אמיתית. וכמדובר כמ"פ²⁹ בענין זה, שההלכה למעשה בגשמיות יכולה להיות כדעה א' בלבד — כפי שנפסקה ההלכה, אבל ברוחניות שניהם אמת. ולכן, גם באדר ראשון צריכה להיות ההנהגה באופן ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה"³⁰.

(29) ראה שיחות חג השבועות תשי"א,
תשי"ד (לקו"ש חלב ע' 135).
(30) ראה גם שיחת ש"פ משפטים,
מבה"ח אדר תשי"ז בתחלתה (תו"מ חיי"ט ע'
81 ואילך). ושי"ג.

(24) תהלים פב, א.
(25) ראה סנהדרין ז, סע"א.
(26) תענית כט, סע"א.
(27) מגילה ו, סע"ב.
(28) עירובין יג, ב. ושי"ג.

וע"ד הידוע³¹ שבתורת החסידות מבארים בכל יו"ט את מעלתו של יו"ט זה לגבי שאר הימים טובים, לפי שכן הוא האמת, שבכל יו"ט יש מעלה לגבי שאר הימים טובים, ובבוא יו"ט זה מאירה המעלה השייכת אליו (והיינו, שבכל יו"ט כלולים גם שאר המועדים, כשם שכל ספירה כלולה מכולם, אלא שמעלת יו"ט זה היא העיקר).

ועד"ז בנדו"ד — שעתה מאירה המעלה דחודש אדר ראשון, כך, שגם עליו נאמר "משנכנס אדר מרבין בשמחה".

(31) ראה גם תו"מ ח"ב ס"ע 339 ואילך.